

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

54-2

BRNO 2013

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 54

Vě umě 3

Číslo 2

Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Executive Editor, Typography

Alice Del Maschio

Software
Software

Adobe InDesign CS5

Fotografie na obálce
Cover Photography

Kovový závěsek ve tvaru zvířete (viz obr. 5 na str. 136)
Metallic animal figurine pendant (see Fig. 5 on page 136)

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2013

Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2013 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

varhanní kruchtu v lodi. Hlavní portál v ose jižní zdi lodi chrání kvadratická předsíňka (Prix 1999, 6; Prix a kol. 2012, 4–8).

V předstihu před vlastním archeologickým výzkumem v interiéru kostela proběhla již v roce 2010 archeologická dokumentace při hloubení sanačního výkopu podél obvodových zdí kostela. Při této příležitosti byly identifikovány v odhalené vnější lici základového zdiva všechny hlavní stavební fáze kostela. Kromě toho byly ve dně výkopu odkryty pozůstatky druhotně ubouraného opěráku při severovýchodním nároží sakristie (sonda S4). V interiéru kostela byly následně v roce 2011 realizovány tři sondy, sonda S1 v severozápadním rohu lodi, sonda S2 při jižním vstupu do lodi a sonda S3 v jižní části presbytáře (obr. 51). Důležité zjištění představuje zachycení části středověkého pohřebiště, předcházejícího výstavbě kostela sv. archanděla Michaela a fungujícího nepochybně v prvních desetiletích existence vesnice. Teprve do povrchu tohoto hřbitovního horizontu směřoval někdy v průběhu 2. poloviny 13. století vkop pro základové zdivo kostela. V interiéru lodi i presbytáře se dobře dochoval stavební horizont, představovaný vrstvami obsahujícími stavební odpad; toto souvrství sloužilo jako podklad pro prvotní maltovou podlahu kostela. Po svém zániku byla tato pochozí vrstva ve 14.–15. století nahrazena v lodi pravděpodobně dřevěnou podlahou, založenou do hlinité vyrovnávací vrstvy, zatímco v presbytáři bylo realizováno dláždění z částečně opracovaných pískovcových kamenů. V rámci barokní přestavby v 18. století byla podlaha v presbytáři i lodi shodně řešena formou cihelných dlaždic, konečnou podlahovou úpravu v kostele představuje mramorová dlažba z 19. století. V průběhu postupného nárůstu úrovně terénu v důsledku obnovy podlah se v interiéru kostela poměrně intenzivně pohřbívalo, především v prostoru presbytáře (obr. 52). Vzhledem k stratigrafické pozici pohřbů lze předpokládat, že počátky výzkumem doložených funerálních aktivit v interiéru kostela spadají do závěru 15. století, případně až průběhu 16. století. V lodi se pohřební horizont pravděpodobně uzavřel s položením stabilní dlažby z cihelných dlaždic v polovině 18. století, zatímco v prostoru presbytáře se pohřbívalo ještě v průběhu 2. poloviny 18. století, jak dokládají indicie odkazující na rozebírání dlažby za tímto účelem.

František Kolář, Michal Zezula

Literatura

- Prix, D. 1999: Středověký kostel sv. archanděla Michaela v Hrozové. In: T. Niesner (ed.): *Sborník bruntálského muzea*. Bruntál: Muzeum v Bruntále, 5–31.
Prix, D. a kol. 2012: *Kostel sv. Michaela*. Hrozová.

Resumé

Hrozová (Bez. Bruntál), Erzengel Michael-Kirche. Mittelalter, Neuzeit. Kirche. Rettungsgrabung.

HVĚZDLICE (K. Ú. STARÉ HVĚZDLICE, OKR. VYŠKOV)

Kostel Všech svatých. Středověk, novověk. Sakrální areál. Dokumentace.

V březnu 2012 byla Muzeem Vyškovska zdokumentována sonda vykopaná v kostele Všech svatých ve Starých Hvězdlicích v souvislosti s jeho opravou. Kostel se nachází na kopci na levém břehu Starohvězdlického potoka při jihovýchodním okraji obce, v nadmořské výšce 328 m. Na ZM ČR 1:10 000, list 24-42-22, je vymezen body 086:069, 087:071, 070: 088, 087: 069 mm od Z:J s.č.

Sonda odkryla základy zdiva kostela a zároveň porušila hroby uložené pod podlahou. Zdivo je tvořeno cihlami a maltou. Zesílené základy nejsou příliš hluboké – pouhých 0,30 m. Pod nimi se nachází 0,50 m mocná vrstva ulehle tmavé hlíny smíchané se spraší, předělená cca 10 cm vrstvou z kamenů – valounů. V hloubce 1,14 m je již podloží – spraš, v jehož svrchní části je umístěn další kámen. Kosterní materiál byl získán jeho vysbíráním z již vykopané hlíny. V profilech sondy byly kosterní pozůstatky patrné na několika místech. Pouze v jednom případě byl zachytitelný výkop hrobu do podloží a výplň hrobové jámy. Protože uložení lidských ostatků respektuje prostor ohraničený obvodovou zdí (alespoň v místě sondy), nezbývá než konstatovat, že zemřelí byli do hrobů uvnitř kostela uloženi až po jeho vzniku. Protože však spolu s kosterními pozůstatky nebyly nalezeny (s výjimkou jednoho hřebu) žádné movité předměty, není možné hroby datovat. Některé z nich byly porušeny již v minulosti.

Antropologický materiál byl předán k posouzení Mgr. Z. Tvrđému z Ústavu Anthropos při Moravském zemském muzeu. Z jeho průzkumu vyplynulo, že kosterní pozůstatky patřily minimálně čtyřem jedincům: asi čtyřicetiletému muži (výška 166,2 cm), dalšímu nejméně jednomu dospělému muži a dvěma dětem ve věku 10–12 let a 1,5–2 roky.

Klára Rybářová

Resumé

Hvězdlice (Kat. Staré Hvězdlice, Bez. Vyškov), Allerheiligenkirche. Spätmittelalter, Neuzeit. Kirchenareal. Dokumentation.

IVANČICE (K. Ú. IVANČICE A K. Ú. KOUNICKÉ PŘEDMĚSTÍ, OKR. BRNO-VENKOV)

Komenského nám., Palackého nám. Drůbežní trh, ul. Chřestová, Mlýnská, U Malovaného mlýna, Rybářská, Široká, Tomáše Procházky, Ve Sboru, Oslavanská, Na Volvách, „U Hydroelektrárny/Malvy“, parc. č. 3163/3, 3163/1, 3163/4, 3164/1, 3164/2, 3290, 3239,

2769/3, 3167/6, 3130/5, 3164/1, 3130/1, 3167/4, 38/1, 38/2. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s rozsáhlou rekonstrukcí kanalizační sítě města Ivančice proběhl záchranný výzkum, který vedl k doplnění dosavadních poznatků (srv. Doležel 1993; 1995; 1997; 1999; 2000) o vývoji města a jeho předměstí. Zásadní význam měl výzkum rýh v jižním prostoru Kounického předměstí ve směru k hydroelektárně („U Hydroelektárny/Malvy“) na řece Jihlavě pod Rénou. Rýha otevřela starou skružovanou páteřní stoku. V jejích profilech byly dokumentovány početné středověké objekty, dokládající vývoj již od přelomu 12. a 13. století, končící stoletím 18. Nálezy dokládají dřevozemní a kameno-cihelnou architekturu, která dotvářela dnes již neexistující ulici podél severního břehu městského potoka, která původně navazovala na dnešní ulici Rybářskou a pokračovala přímo až k řece Jihlavě. Nejmladší objekty zanikly pravděpodobně vlivem povodní, které v těchto místech často ohrožovaly nábřeží.

Rýha procházející ulicí Rybářskou až po bývalé koliště na ulici Chřestová prošla mohutným středověkým a novověkým souvrstvím, které se ukládalo zásluhou člověka i přírody již od počátku 13. věku. Na jihovýchodním konci ulice byly zachyceny mezi uličními čarami vesměs jen silně bažinaté, rašelinné a hnilobou zapáchající šedočerné jílovité hlíny, do kterých byly občas zapuštěny spodní části dřevěných sloupků a kúlů. Jednalo se vesměs o pozůstatky plotků a sloupů, které mohly souviset s příslušenstvím ohrad a hnojníků, jež nebylo vzhledem k technologii stavby možné plošně zkoumat. Odebrané vzorky pro dendrochronologickou analýzu skončily, i když byly odebrány poměrně velké průměry, negativně, a to pro malý počet letokruhů. Velké množství soustředěných lebečních kostí koz nebo ovcí, včetně nálezů odstřížků kůží, kterými byla tato souvrství provázena, může být v těchto místech dokladem specializovaného chovu domácího zvířectva pro účely koželužnictví. Již do pozdního středověku lze na ulici Rybářskou lokalizovat štetovanou cestu, na kterou navázala dnešní uliční fronta. V severozápadní části ulice byla zhruba v polovině její šířky zachycena zasypaná kamenná studna, jejíž založení datuje nalezená keramika do 14.–15. století. Studna byla součástí rozsáhlé terénní úpravy, která byla zpevněna štetem a vykazovala známky dalších objektů sídlištní povahy (hnojník, dřevěné nosné sloupy). Nelze vyloučit, že se jednalo o zázemí hospodářské usedlosti (pravděpodobně stáje pro dobytek).

Rýha navazující z ulice Rybářské na ulici Chřestovou přinesla překvapivá zjištění. Rýha porušila v severovýchodně-jihozápadním směru středověký objekt s kamennými základy stavěnými na jílu, jehož vnitřní prostor byl vrstevnatě vyplněn hrubozrnným zemním až písčítým materiálem. Jeho určení a význam v rámci středověkého předměstí jsou sporné. Vzhledem k charakteru okolních vrstev nelze vyloučit, že objekt zanikl požárem někdy ve 14. nebo 15. století a vzhledem k blízkosti Nové brány, která vznikla podle historických zpráv až v novověkém

období, jej nelze striktně považovat za pozůstatek brány v městské hradební zdi, která se dochovala až do současnosti na ulici U nové brány. Orientace staré cesty, která vznikla na ulici Rybářské ve 14.–15. století a její přímá návaznost na směr k městské hradbě v místě křížení s ulicí Chřestovou, je doložena archeologicky vozovými kolejemi, jež zmíněný kamenný objekt respektují. Nález tedy nevyklučuje interpretaci zděné kamenné stavby jako objektu, který plnil ve středověku funkci fortifikační. Není však zcela jasné, zda se jednalo o starší bránu nebo jen o obrannou baštu vybihající ven z městského opevnění. Charakter zdiva s pozůstatky komunikace, která jej respektuje, by mohly svědčit pro existenci mostu, který se přimyká k hradebnímu obvodu města. V jeho jihozápadním sousedství byl vzápětí porušen rýhou další rozměrný kamenný objekt stavěný na jílu, který byl zaplněn substrukcí zdiva a jehož základy byly výrazně propáleny. Je nepochybné, že stavba zanikla požárem, jenž by mohl být datován keramikou do rozmezí 14.–15. století. Poloha objektu, ke kterému lze přiřadit rovněž hnojník obklopený dřevěným plotem, umožňuje jeho interpretaci jako pozůstatky hospodářské usedlosti stojící při vnějším obvodu hradeb. Metodika výzkumu umožnila vidět další interpretační souvislosti, které naznačují, že stavba byla někdy na konci středověkého období z větší části rozebrána a terén následně zplanýrován pro účely zbudování nové cesty.

Podsklepený dům je dokladem dřevo-kamenné architektury, která se v pozdním středověku nacházela na Kounickém předměstí Ivančic a podporuje interpretaci předchozí kamenné stavby jako pozůstatku úpravy, která by mohla souviset se starší městskou bránou, komunikující v pozdním středověku s ulicí Rybářskou a pravděpodobně také s Drubežním trhem uvnitř městských hradeb. Dokumentace starých komunikací, včetně základových bází středověkých kamenných zdí nevyklučuje v těchto místech přítomnost obranného příkopu, který by mohl respektovat dnešní ulici Chřestovou.

Ve Sboru, jižně a jihozápadně od městského historického jádra, byly realizovány poměrně hluboké výkopy, které byly vedeny po obou stranách ulice. Středověké situace se tu objevily ale až v blízkosti dnešního obchodního domu Penny Market při ulici Krumlovské, kde byla zachycena vrstva s keramikou náležející přibližně do 14. století. Charakter nálezové vrstvy nevyklučuje, že se mohlo jednat o starou cestu, která vedla po vnějším okraji městského příkopu nebo kolem přírodní deprese, protékané původně Mřenkovým potokem. Na existenci bývalé vodoteče upozorňují silně zvodnělé vrstvy pod vesměs novověkými navážkami, které byly zachyceny cca 3 m hluboko v blízkosti proluky do ulice Mlýnské. V západní části ulice Ve Sboru mezi domy na ulicích Krumlovská č. p. 3 a 7 byla rýhou protnuta cihelná a kamenná šíje dvou sklepů, které byly původně propojeny v jeden. Sklep byl nejspíše kdysi přístupný z obou stavení, ale v současnosti je až po strop zasypan sutí.

Obr. 53. Ivančice. Sklep na ulici Široká č. p. 7. Foto P. Kos.

Abb. 53. Ivančice. Keller auf der Široká-Straße Nr. 7. Foto P. Kos.

Na přelom 15. a 16. století lze pravděpodobně zařadit pozůstatky masivního dřevěného bednění starého mlýnského náhonu, který byl v hloubce 3 m porušen na ulici Mlýnská při razbě kanalizační rýhy procházející těsně kolem betonového koryta dnešního městského potoka. Bednění náhonu bylo evidentně umístěno do prostoru obranného příkopu a pod městskou hradební zeď, v jejíž blízkosti se dříve nacházel bastion, a pokračovalo skrytě pod terénem ulicí Mlýnskou až k základům bývalého mlýna, na jehož místě stojí nejspíše novostavba č. p. 1. Lze předpokládat, že náhon byl živěn vodami ramene řeky Oslavy a Mřenkového potoka, které napájely obranný městský příkop na severozápadním a jihovýchodním obvodu města. Kanalizační šachta, umístěná jihozápadně od domu č. p. 1, zachytila základové zdivo kamenné stavby, která stála v pozdním středověku až časném novověku na pravém břehu mlýnského náhonu.

Na ulici Mlýnskou navázaly nepřímé rýhy, které se soustředily do blízkého okolí kostela Nanebevzetí Panny Marie a budovy kina Réna na Palackého náměstí. Na jihozápadním okraji kostela, přímo před vchodem kina, byl zachycen maltou zděný kamenný suterén domu, který bylo možné orientačně zařadit do 15.–16. století. Nové poznatky byly učiněny také severozápadně od kostela, kde byla porušena masivní kamenná zeď široká přibližně 1 až 1,5 m. Její průběh byl pak sledován rýhou v délce takřka 30 m. Zeď byla tvořena lomovými kameny (vesměs kvádry) stavěnými na maltu a svým základem sahala místy do hloubky až 3 m, aniž byla zachycena její spodní báze. Ze zásypů kolem bývalé koruny zdi pochází zlomky prstovaných klenebních cihel cca z rozmezí 14.–16. století, které by mohly dokládat pozdně středověké stáří stavby. Účel zdiva je díky malé znalosti jeho skutečného plošného rozsahu sporný, díky jeho šířce a mohutnosti však nelze vyloučit, že mohla plnit obrannou úlohu kostela.

Další neznámé zdivo bylo zachyceno rýhou také při jižním obvodu Památníku Alfonse Muchy (č. p. 9). Nedostatek náleзовého materiálu však neumožnil chronologické zařazení nálezu, ani jeho vztah k blízkému okolí, kde scházely vzájemně porovnatelné situace. Podle umístění a charakteru zdiva se zdá, že se mohlo jednat o pozůstatky sklepa, jenž souvisel s budovou bývalé městské radnice. Rýhy, vedené východně od památníku v prostoru před jeho vchodem, doložily barevně nerozlišitelné kulturní souvrství, ze kterého pochází zlomky keramiky z 12.–13. století.

V projektu byla nakonec opuštěna realizace nové kanalizace, která měla původně procházet podél jižní fronty Palackého náměstí, kde se nachází kostel a je tu díky tomu předpokládáno i nejstarší osídlení města. Rýha se přesunula pod dnešní komunikaci, procházející ve směru západ-východ severní část náměstí, což výrazně ovlivnilo náleзовé situace, které byly ovlivněny mladšími výkopy a navážkami inženýrských sítí. Navážky, které se v těchto místech nacházely, byly vesměs monotónního rázu s naprostou absencí náleзовého archeologického materiálu. Někdy byly porušeny výkopy, do kterých byla umístěna historická (pravděpodobně barokní) cihelná kanalizace, která již postrádala svoji funkci (např. před budovou Městské policie č. p. 27, kde byla při nově budované kanalizaci otevřena sběrná šachta).

Na situace ve středu města navázaly rýhy, které prošly Komenského náměstím až do prostoru Drůbežního trhu. V celém tomto úseku procházela rýha mohutným souvrstvím, dokládajícím osídlení již od doby bronzové a od středověku po současnost. Přibližně 5 m hluboké rýhy se v několika místech dotkly dokonce až samotného správového podloží. Z období středověku lze z Komenského náměstí zmínit staré komunikace, štětované nebo prašné, které byly jen výjimečně poškozeny drobnými rýhami/kolejemi po kolech vozů nebo převrstveny požárovými vrstvami bohatými na uhlíky a na zlomky do ruda propálené mazanice. Nejstarší středověké osídlení náměstí lze v jeho severní části spojit nejspíše již s přelomem 12. a 13. věku. V jižní části náměstí nám tento poznatek chybí, neboť terén byl v těchto místech porušen pozdně středověkými výkopy a starou cihelnou kanálovou štolou (č. p. 41; Elektro Expert, Česká pojišťovna, a.s., č. p. 43), kterou nově hloubená rýha otevřela ve značné délce.

Na Drůbežním trhu byl dokumentován pouze jediný profil u křižovatky s ulicí Růžová (č. p. 11), jenž dokládá vývoj dlouhodobě využívané a neustále upravované komunikace od 13. století po současnost. Za zajímavý je možné považovat nálezu objektu s doklady železářství (železná lupa) s keramikou, která se svým charakterem hlásí snad už k mladohradištnímu období (11./12. století). Existence cesty, která tudy vedla již ve 13. a 14. století dává tušit souvislost s předpokládanou starší městskou bránou, jejíž most vedoucí přes příkop byl pravděpodobně zachycen nově budovanou kanalizační rýhou na křížení ulic Rybářská/Chřestová vně hradeb na Kounickém předměstí.

Obr. 54. Ivančice. Keramický kadlub z přelomu 16. a 17. století ke zhotovování kamnových reliéfních kachlů ze střepiště z ulice Na Volvách č. p. 10. Foto P. Kos.

Abb. 54. Ivančice. Keramikform aus der Wende von 16./17. Jahrhundert für die Herstellung von Ofenkacheln, Na Volvách-Straße Nr. 10. Foto P. Kos.

Za mimořádně zajímavou můžeme označit situaci, která byla dokumentována na Oslavanském předměstí na ulicích Široká a Tomáše Procházky. Na Široké byly zachyceny tři kamenné sklepy, které byly podrobně dokumentovány s cílem provést u nich také orientační stavebně-historický průzkum (obr. 53). Jejich vývoj sahá již do 14. století, kdy vznikly přestavbou sklepních prostor vyhloubených již dříve v podložní spraši – tzv. lochů. V původní podobě byly lokalizovány části lochových chodeb, které sahaly pod středovou část ulice, ale i ty byly později jejich majiteli po povodních zazděny nebo druhotně využity k instalaci drenážního potrubí. Nejrozsáhlejší sklepní systémy byly dokumentovány pod zbořenou budovou bývalé kovárny, která byla stržena po povodni roku 1981; ta stála v západním sousedství dnešního Muzea Brněnska (č. p. 1). V suterénu muzea se nachází rovněž rozsáhlá sklepení (stavebně-historický průzkum prováděla roku 2012 společnost Archaia Brno, o. p. s.), která mohla původně se systémem sklepů ve svém západním sousedství komunikovat, propojka je však v současnosti přerušena nebo zazděna. Rýha zachytila před budovou muzea položasypaný a zčásti zatopený kamenný sklep, v jehož zásepu byly zjištěny velkoformátové prstované cihly, které svými rozměry prokazují, že sklep byl zbudován již ve středověkém období (snad již v průběhu 14. století) a využíván až do století 18. Podobně jako na ulici Rybářské, byla na ulici Široká zachycena kamenná studna, která je zmiňovaná těchto místech ještě na přelomu 19. a 20. století. Studna stála uprostřed komunikace a měla dvojí vyzdívku, která korespondovala s okolními vrstvami, v nichž se dochovala základová jáma pro patku vahadla. Starší část studny byla vyzděna lomovým kamenem na maltu, kdežto mladší byla navíc ještě omítnutá. Ze staršího zdiva pojeného částečně jílem pochází zlomky pozdně středověké keramiky. V okolí studny byly zachyceny stopy

několikeré úrovně starých štětovaných a prašných komunikací, které mají svůj počátek již ve 13. nebo 14. století. Nejstarší středověké osídlení je možné spojit s nálezy keramiky z přelomu 11. a 12. století, které byly součástí nepříliš mocné kulturní vrstvy.

Další dokumentované zahloubené objekty z ulice Široká dokládají velké povodně, provázené mohutnými nánosy písků a štěrků, jež sužovaly Oslavanské předměstí prokazatelně již od 13. století. Zdrojem vodních přívalů byl dnes zatrubněný Mřenkový potok pramenící ve svazích severně města, který se v jarních měsících dokázal evidentně nebývale rozvodnit. Východní a západní část ulice Široká a severní úsek ulice Na Volvách poskytly nálezy zahloubených hrncířských střepišť, což potvrzuje lokalizaci raně novověkých hrncířů do této městské čtvrti. Střepiště dokumentují místní produkci keramiky z rozmezí 15./16.–18./19. století. V ulici Na Volvách č. p. 10 bylo kazové zboží pro změnu sypáno přímo do zářezu úvozové cesty. Kromě běžného keramického zboží odtud pochází také nález keramického kadlubu na zhotovování reliéfních kamnových kachlů z přelomu 16. a 17. století (obr. 54).

Z ulice Tomáše Procházky pocházejí z jejího celého úseku mezi ulicí Oslavanskou a Tesařovým náměstím velmi početné doklady intenzivního pravěkého i středověkého osídlení. Nejstarší středověké nálezy tu lze spojit již s přelomem 13. a 14. století. V této době se např. v prostoru při Oslavanské ulici v okolí domu č. p. 9 nacházely dílny na zpracování železa a bronzu, o čemž informují vrstvy a kulové jámy zaplněné železnými struskami, okujemi a kapkami mědi. Středověké osídlení Oslavanského předměstí doplňuje nález chodby pozdně středověkého lochu, která byla protnuta rýhou u severozápadního nároží domu č. p. 18 na ulici Tomáše Procházky. Z křižovatky cest na Tesařově náměstí pocházejí patrně doklady nejstarší kamenné architektury stavěné na jílu, kterou by bylo možné považovat eventuálně za součást bývalého městského opevnění, související s úpravou brány – pravděpodobně mostu. Dokumentovaná situace zachytila v těchto místech dvě paralelní masivní zdi s rozdílnou hloubkou základových bází, vysunuté v souvislosti s Horní branou vně z hradeb daleko za terénní zářez Mřenkového potoka, obtékajícího obvod městských hradeb. Pod základy středověkých zdí byla rýhou zachycena velká obilní jáma nebo propadená komora lochu, sahající až do hloubky 5 m od dnešního povrchu.

Soubor poznatků doplňuje nález raně novověkého (18./19. století) střepiště, které bylo lokalizováno na ulici Oslavanské u křižovatky s ulicí V Uličce a pozůstatky dřevěné konstrukce mlýnského náhonu, včetně zahloubeného odpadního objektu z 15. století; ty byly lokalizovány jižně města v ulici U Malovaného mlýna (č. p. 14).

Výstavba nové kanalizace doložila nejstarší středověké osídlení (cca přelom 11. a 12. století) na Oslavanském předměstí, z jádra města na Palackého náměstí u bývalé

Staré radnice a z prostoru Drubežního trhu. Nejméně známější osídlení jsou pak doloženy hlavně v centru města (Komenského a Palackého náměstí) a dále na jeho předměstích (Oslavanském a Kounickém). Značný význam Oslavanského předměstí byl potvrzen poznatky, které plynou ze situací, jež sem umožňují stratifikovat metalurgickou činnost. Význam předměstí vzrůstá společně s doklady nejstarší zděné městské architektury, která ve 14. století navázala na starší dřevozemní stavby, jež byly hlavně uvnitř hradeb nahrazeny kamenno-cihelnou. Na jejich místech vzniká postupně v 15. století stabilní měšťanská a selská domovní zástavba, která reflektuje stavební vývoj města.

Počátky městské fortifikace lze spojit pravděpodobně již s obdobím 14. století, kdy byly zbudovány brány s kamennými mosty, které lze umístit k dnešní Horní a Nové bráně. V pozdním středověku došlo také k realizaci opevnění kostela Nanebevzetí Panny Marie, jenž získal nejspíše již ve 14. století samostatnou hradební zeď. Stabilizace příkopů, včetně zbudování dřevěného mlýnského náhonu na ulici Mlýnská, souvisí evidentně až s dobudováním hradeb v 15. a 16. století. Na Kounické předměstí proniká zděná kamenno-cihelná architektura rovněž ve 14. století a je budována v podobném duchu, v jakém se rozvíjela vnitřní zástavba města a Oslavanského předměstí.

Petr Kos

Literatura

- Doležel, J. 1993:** Záchrané výzkumy ve středověkém jádře a předměstích města Ivančic (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 1991, 79–81.
- Doležel, J. 1995:** Ke vzniku a vývoji několika měst střední a severozápadní Moravy (Blansko, Ivančice, Tišnov, Velká Bíteš, Vyškov). *Archaeologia historica* 20, 201–217.
- Doležel, J. 1997:** Ivančice (okr. Brno-venkov). Historické jádro města. *Přehled výzkumů* 1993–1994, 197–200.
- Doležel, J. 1999:** Ivančice (okr. Brno-venkov). Středověké jádro města. *Přehled výzkumů* 39 (1995–1996), 401–404.
- Doležel, J. 2000:** K městskému zřízení na středověkém Brněnsku do roku 1411. In: M. Ježek, J. Klápště (eds.): *Mediaevalia archaeologica* 2. Praha, Brno: Archeologický ústav AV ČR, Praha, 159–259.

Resumé

Ivančice (Kat. Ivančice und Kounické Předměstí, Bez. Brno-venkov), Parz. Nr. 3163/3, 3163/1, 3163/4, 3164/1, 3164/2, 3290, 3239, 2769/3, 3167/6, 3130/5, 3164/1, 3130/1, 3167/4, 38/1, 38/2. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

JAROMĚŘICE NAD ROKYTNOU (OKR. TŘEBÍČ)

Intravilán obce. Středověk. Město. Záchraný výzkum.

V průběhu roků 2011 a 2012 probíhal archeologický výzkum při rekonstrukci kanalizace v centru Jaroměřic nad Rokytinou. V trase kanalizace v ulici Komenského se kromě středověkého a novověkého souvrství podařilo zdokumentovat dva zahloubené objekty z 12. století. Severně od místa v ulici Březinova pak kanalizace pronikla dva středověké sklepy. Ty byly notně poškozeny již stávající kanalizací a podařilo se zdokumentovat pouze jejich částečný půdorys.

David Humpola

Resumé

Jaroměřice nad Rokytinou (Bez. Třebíč). Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

JAVORNÍK (K. Ú. JAVORNÍK-MĚSTO, OKR. JESENÍK)

Zámek Jánký Vrch. Vrcholný středověk, novověk. Hrad, zámek. Záchraný výzkum.

Lokalizace v S-JTSK: bod 1) X = 1031631,56, Y = 556163,02; linie mezi body: 2) X = 1031638,17, Y = 556149,58; 3) X = 1031611,29, Y = 556134,82; 4) X = 1031592,57, Y = 556127,55 (směr od jihozápadu k severovýchodu); linie mezi body: 3) X = 1031611,29, Y = 556134,82; 5) X = 1031616,8, Y = 556125,79 (směr od severozápadu k jihovýchodu).

Záchraný výzkum byl vyvolán potřebou vybudování nového vodovodu, jehož trasy na nádvořích porušily archeologické situace. Výkop pro tento vodovod vedl téměř souběžně s kanalizací budovanou roku 2002 (Šlézar 2003; viz mapka tamtéž). Na malém jihozápadním nádvoří v místě bodu č. 1) byla v délce více než 2 m odkryta zeď z lomového kamene. Její šířka činila 0,9 m, avšak směřovala poněkud více k severovýchodu než stávající zástavba. Jako pojiva bylo použito středně kvalitní vápenné malty, přičemž koruna se nacházela v hloubce 0,6–0,9 m pod stávajícím povrchem. Poblíž této zdi byl rovněž zdokumentován a ověřován profil v délce 1,4 m. Bylo zjištěno, že toto souvrství spočívající přímo na skalním podloží o mocnosti 0,4–0,6 m je novověké.

Na velkém nádvoří v linii mezi body č. 2) a č. 3) byl zdokumentován další 3,5 m dlouhý severozápadní profil výkopu. Bylo zjištěno, že pod masivními novověkými dorovnávkami terénu (převážně stavební suti) se na bázi výkopu v hloubce 1,3 m pod stávajícím terénem nachází zachovalá oblázková dlažba. K podobnému zjištění došlo severovýchodně od bodu č. 3), kde byl zjištěn obdobný typ dlažby v hloubce 1,1–1,2 m.

Jihozápadně od bodu č. 4) v délce přibližně 11 m byla zejména na severozápadní straně výkopu zjištěna a zdokumentována další nejméně čtyři zdiva převážně